

DN Debatt. 18/11 2021

”Återinför Smittskyddsinstitutet som fristående myndighet”

<https://www.dn.se/debatt/aterinfor-smittskyddsinstitutet-som-fristaende-myndighet/>

Docent Ola Stenqvist: Efter coronakommissionens hårda kritik måste Folkhälsomyndigheten läggas ner. Regeringen borde återskapa det fristående Smittskyddsinstitutet som fanns fram till 2014.

Smittskyddsinstitutet hade den nyligen avgångne generaldirektören Johan Carlson som högsta chef när det 2014 – efter hans förslag – slogs ihop med delar av Socialstyrelsen och bildade Folkhälsomyndigheten.

Trots coronakommissionens svidande kritik av pandemihanteringen vidhåller de som har huvudansvaret att det är för tidigt att jämföra med andra länder och att vi klarat oss jämförelsevis väl. Nyligen har statsminister Stefan Löfven (S) (1), socialminister Lena Hallengren (S) (2) och statsepidemiolog Anders Tegnell (3) själva recenserat Sveriges pandemihantering och funnit att den varit framgångsrik. De beklagar visserligen våra höga dödssiffror, men tycks betrakta dem som oundvikliga.

Löfven, Hallengren, Tegnell har tillsammans med Folkhälsomyndighetens nyligen avgångne generaldirektör Johan Carlson motsatt sig jämförelser med grannländer och avvisat samband mellan val av strategi och dödssiffrorna. Det är därför rimligt att kräva att de vid varje enskilt tillfälle där det funnits en valmöjlighet skulle ha valt den åtgärd som gav minst risk för smittspridning. Vad gjorde då kvartetten?

I en DN-intervju (11/3 -20) (4) förklarade Anders Tegnell att han ”ogillar att göra saker för säkerhets skull”. Trots att han därmed motsatte sig den i EU-fördraget stadgade försiktighetsprincipen gav regeringen all makt över pandemihanteringen åt honom och resten av Folkhälsomyndigheten. Därmed övergavs också försiktighetsprincipen. Det var ett ödesdigert val.

I början av pandemin bemötte Carlson och Tegnell i hånfulla och nedvärderande ordalag sina kritiker. Budskapet till regeringen var glasklart: Ni skall inga andra experter hava jämte oss! Regeringen var och är fortfarande nöjd med detta, trots att det innebar att en regering för första gången gav en myndighet vetenskapligt tolkningsföreträde och uteslöt alla andra som skulle kunna bidra med sin expertis för en optimal pandemihantering.

Carlson och Tegnell hade från början lösa tyglar och använde sig av dessa till att själva frånhända sig de viktigaste verktygen vid pandemibekämpning: testning, spårning och isolering. Därmed sattes smittskyddslagen ur spel (5) utan att regeringen ingrep. Det var det andra ödesdigra valet.

Ett effektivt vapen mot smittspridning fanns att tillgå: munskydd, som är speciellt verksamma när distansering inte kan upprätthållas, som var fallet i äldreården.

I början av april i fjol kallade arbetsgivarorganisationen Sveriges kommuner och regioner (SKR) till möte efter att Arbetsmiljöverket krävt munskydd i äldreården. På pandemins skamligaste och mest fatala möte deltog tre myndigheter som inte fullföljde sitt uppdrag:

Inspektionen för vård och omsorg, som ska stå på vårdragarnas sida, Arbetsmiljöverket, som ska stå på arbetstagarnas sida, och Folkhälsomyndigheten, som ska bekämpa smittspridning med alla till buds stående medel. Dessutom deltog Socialstyrelsen, som är normgivande för vården och gett ut en föreskrift som medger att kontraindicerat morfin kan sättas in mot covidsjuka inom äldreården utan undersökning av den sjuka.

Dessa myndigheter förhindrade, i samarbete med SKR, att munskydd blev ett ovillkorligt krav i äldreården. Det var det tredje ödesdigra valet.

Bristen på åtgärder mot smittspridningen och förnekelsen av luftburna smittvägar ledde till stor allmän smittspridning i samhället, vilket i sin tur orsakade den stora smittspridningen och dödsfallen i äldreården, enligt coronakommissionen. Detta har också visats i en analys i DN (11/10 -21) (6).

Under den första vågen dog tusentals av covid-19 i Sverige, merparten var äldre. Våra grannländer hade dödsiffror på 10–20 procent av de svenska, men regeringen och Folkhälsomyndigheten ansåg att det var för tidigt att jämföra och att det inte gick att jämföra med grannländerna. Det var det fjärde ödesdigra valet. En jämförelse med de länder som lyckas bäst hade kunnat ge uppslag till effektiva ändringar av strategin med minskad smitta och död som följd.

I oktober i fjol gjorde Anders Tegnell vilseledande och ovetenskapliga påståenden om smittspridningen och påstod att Sverige, till skillnad från Norge, inte skulle drabbas av en andra våg. När den andra vågen klingat av i januari i år hade dödsiffrorna stigit med 6 000 i Sverige mot 300 dödsfall i Norge.

Trots detta hördes bara några få kritiker i den svenska debatten. När kritik framfördes ställde statsfinansierade Sveriges Television och Sveriges Radio upp med devota intervjuer. SR-programmet "Vetenskapsradion" misstänkliggjorde kritikerna och från början har Johan Carlson fördömt all kritik av myndigheten som "ovärdig" (7).

Inför nästa pandemi måste följande åtgärder vidtas:

- **Skapa ett vetenskapligt råd medutomstående experter, där mötesanteckningar görs som publiceras direkt för att förhindra att Folkhälsomyndigheten enbart stödjer sig på vetenskap som bekräftar myndighetens ställningstaganden.**
- **Jämför hela tiden med de länder som lyckas bäst och följ deras recept för pandemihanteringen. Om Folkhälsomyndigheten följt våra nordiska grannländer hade den svenska smittspridningen varit på samma nivå som deras och Norge, Finland och Danmark hade inte behövt stänga gränserna mot den svenska smitthärden.**
- **Tillämpa konsekvent försiktighetsprincipen i enlighet med EU-fördraget och god medicinetik. Principen utgör ett bärande element i allt fler samhällsfärer i EU såväl som i Sverige och den bör explicit infogas i smittskyddslagen.**

I Ekots lördagsintervju (6/11) (8) sade Folkhälsomyndighetens nya, internrekryterade generaldirektör Karin Tegmark Wisell att myndigheten inte hade något annat val i mars 2020 än att begränsa testningen eftersom det saknades tillräcklig testkapacitet. Men när smittan sluppit lös okontrollerat fanns ett självklart val: en snabb och kraftfull nedstängning.

Det hade gett tid att skaffa skyddsutrustning och testkapacitet. Det hade också minimerat smittan och förhindrat minst 10 000 dödsfall. Denna nödvändiga försiktighetsåtgärd verkar ha varit otänkbar för Folkhälsomyndigheten, sannolikt för att strategin var att låta smittan sprida sig med måttlig fart för att uppnå flockimmunitet (9).

Ett smittskyddsinstitut med huvuduppgift att bekämpa smitta, som lyssnar till extern expertis och förmår att ompröva sina ställningstaganden hade aldrig försatt sig i en sådan situation. Men detta har möjliggjorts av regeringens abdikering och delegering av pandemihanteringen till Folkhälsomyndigheten. Regeringens ansvar för det coronakommissionen kallar ”ett haveri” kvarstår.

• **Regeringen måste därför återskapa ett fristående Smittskyddsinstitut med strikt fokus på smittbekämpning som fanns fram till 2014 när det slogs ihop med delar av Socialstyrelsen och bildade Folkhälsomyndigheten. Sammanvägningen mot andra hänsyn skulle då skjutas över på regeringen.**

När Karin Tegmark Wisell hävdar att Folkhälsomyndigheten haft en helhetssyn på pandemihanteringen och även tagit psykisk hälsa med i beräkningen måste man komma ihåg att denna helhetssyn inte innefattade effekterna på de försvarslösa i äldreården (10). Detta strategival skedde trots att Johan Carlson kände till bristerna (11) i äldreården och hur sårbar den var för smittan.

Folkhälsomyndighetens ”helhetssyn” innebar således att den med öppna ögon bestämde sig för att offra tusentals svenskars liv för att minska en ganska odefinierad psykisk ohälsa.

Ola Stenqvist

Docent

Sahlgrenska Akademin

Göteborgs Universitet

1. <https://edition.cnn.com/videos/tv/2021/09/26/exp-gps-0926-lofven-swedish-covid-experiment.cnn>
2. <https://www.dn.se/sverige/hallengren-sverige-har-kommit-val-ut-ur-detta/>
3. <https://unherd.com/thepost/anders-tegnell-sweden-won-the-argument-on-covid/>
4. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/statsepidemiolog-anders-tegnell-sverige-har-valdigt-svart-att-acceptera-risker/>
5. <https://www.altinget.se/artikel/expert-sveriges-smittskyddslag-har-inte-efterfoljts>
6. <https://www.dn.se/sverige/fakta-i-fragan-var-privata-aldreboenden-samre-an-kommunala-pa-att-skydda-de-aldre/>
7. <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2020/03/johan-carlson-kritiken-mot-tegnell-ar-narmast-ovardig/>
8. <https://sverigesradio.se/avsnitt/karin-tegmark-wisell-om-coronakommissionens-kritik>
9. <https://www.svd.se/mejlen-avslojar-tegnells-val-huvudlos-strategi>

10. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/anders-tegnell-landernas-oppnande-ett-gigantiskt-experiment/>
11. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/johan-carlsson-smittan-kom-in-fran-lander-som-gick-under-var-radar/>